

Čistilne akcije so se udeležili jamarji iz različnih društev po Sloveniji. Ti tudi sicer pogosto čistijo jame v svojem domačem okolju. FOTOGRAFIJI MATEJ ZALOKAR

Jamarji po Hankejevem kanalu, tokrat po smeti

Škocjanske jame malo drugače *Jamarji so ob nizkem vodostaju prišli do Martelove dvorane in pobrali, kar je nanesla Reka*

Skupina jamark in jamarjev se je minuli konec tedna podala po stezici znamenitega Hankejevega kanala nekaj deset metrov nad reko Reko v Škocjanskih jamah, ki so jo v nepredstavljivih razmerah ročno klesali jamarski pionirji v 19. stoletju. Od konca kanala pri Swidovem razgledniku je jamarje nekajkrat čez reko in ob njej pot vodila do veličastne Martelove dvorane. Tam se niso podali na raziskovanje, pač pa so v roke vzeli vreče za smeti. In se sproti spomnili bogate zgodovine raziskovanja jame.

SAŠA SENICA

Direktorica Javnega zavoda Park Škocjanske jame Polona Kovačič in Rosana Cerkvenik, naravovarstvena nadzornica

Martelova dvorana, dolga 314 metrov, široka 143 metrov in visoka do 158 metrov (za primerjavo: ljubljanski Nebotičnik je visok nekaj čez 70 metrov), je z 2,5 milijona kubičnih metrov prostornine druga največja jamska dvorana v Evropi za Salle de la Verna v jami v jugovzhodni Franciji, spomni Rosana Cerkvenik, doktorica krasoslovja in dolgoletna jamarka, ki je v Parku Škocjanske jame zaposlena kot naravovarstvena nadzornica. »Od tod bi pot lahko nadaljevali s čolnom, potem sledi še en suhi del, nato se dvorana konča s sifonom. Raziskujejo ga potapljači, da bi našli povezavo s Kačno jamo. Ta je namreč naslednja v sistemu podzemne reke, zračna razdalja med jamama je le 400 metrov, a jim podzemne povezave še ni uspelo najti.«

V jamo se je skupina na čistilno akcijo podala ob zelo nizkem vodostaju po dolgi suši, ki je zaznamovala letošnje poletje. Sicer reka pogosto niti ne dovoljuje dostopa do dvorane. »V Parku Škocjanske jame se zelo zavedamo pomena varovanja jam, tako je v preteklosti že bilo nekaj čistilnih akcij tudi v Martelovi dvorani. V parku letos med drugim praznujemo 40 let od vpisa na Unescov seznam svetovne dediščine, 13. septembra bomo prvič praznovali tudi mednarodni dan jam in krasa, zato smo skupaj z Jamarsko zvezo Slovenije pripravili akcijo, v kateri smo ne le pobrali smeti, ampak jamarjem iz vse Slovenije predstavili naš biser,« poudarja Rosana Cerkvenik.

Pot do dvorane je zahtevna in primerna le za usposobljene jamarje. Ti so sicer vajeni izjemnih podzemnih lepot, a kot je dejal eden izmed udeležencev, je bilo videti orjaško dvorano, ki jo je milijone let dolbla reka, kapljajoča voda pa je dodala še izjemne sigaste stvaritve, ena najboljših jamarskih izkušenj v življenju.

Tudi tu si živa bitja prostor delijo s plastiko

Za podzemlje so najbolj škodljivi človeški vplivi, še posebno onesnaženje s kemikalijami, gnojili, neprečiščenimi odpadnimi vodami.

V Martelovi dvorani je voda odložila precej plastenk, stiropora, konzerv, nekaj žog, kovinskih posodic, kablov ...

Vse to pronica in onesnažuje podzemno vodo ter uničuje živalske habitate. »Jamske živali so trdožive, vajene življenja v pomanjkanju, a zanje so to stabilne razmere. Vsaka sprememba je lahko usodna,« opozarja Rosana Cerkvenik.

V jami in okolici je na dokaj majhnem območju našlo življenjski prostor lepo število živalskih in rastlinskih vrst. Med rastlinami lahko v udornih dolinah zasledimo tako alpske vrste, denimo avrikelj, kot submediteranske, na primer venerine laske. V sami jami in pri njenih vhodih pa lahko opazimo skalne golobe in netopirje. Druge jamske živali so večini obiskovalcev nevidne – gre namreč za drobne živalce, prilagojene na temo. Tu živi tudi človeška ribica, pa številni rakci in hroščki, med njimi drobnovratnik.

Škocjanske jame so stvaritev reke Reke, ki izvira v vznožju Snežnika in teče po površju približno 55 kilometrov. Ko doseže Kras, struge ne poglablja več le mehansko (erozijsko), ampak tudi korozijsko, ko raztaplja apnenec. »Reka ponikne v Škocjanskih jamah. Jamarji ji lahko sledimo v desetih jamah, na slovenskem in italijanskem Krasu, vse do izvira Timave na italijanski strani,« razlaga naravovarstvena nadzornica. »Reka na svoji poti po površju pobere organski material, les in podobno, kar je naravni proces, seveda pa tudi smeti, še posebno ob poplavah. Problematična je plastika, ki se zares nikoli ne razgradi, ampak samo razpada na vse manjše delce, na mikro- in nanoplastiko. Kot taka se nam vrne v pitni vodi ali prehranjevalni verigi, tako so jo že odkrili v različnih delih našega telesa, tudi v možganih,« povzame krožno pot onesnaževanja.

V Martelovi dvorani, ki je poimenovana po francoskem odvetniku in pionirju jamarstva Édouard-Alfredu Martelu, je voda odložila precej plastenk, stiropora, konzerv, nekaj žog, kovinskih posodic, kablov. Jamarji so ta dan z odpadki napolnili več kot deset vreč in jih odnesli v smetnjake, kamor spadajo.

Praznično leto

»Poslanstvo celotnega parka je varstvo in ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Čistilne akcije imajo vidne učinke na terenu, zelo veliko poudarka pa dajemo ozaveščanju in izobraževanju različnih javnosti – od najmlajših do strokovne javnosti – o izjemnem pomenu jam in krasa,« pravi Polona Kovačič, direktorica Parka Škocjanske jame. »Tudi sicer vodimo več kot deset naravovarstvenih projektov za obnavljanje travišč v okolici, suhih zidov, kalov, vse to so namreč pomembni habitati za ogrožene rastlinske in živalske vrste tukaj na Krasu. Poleg tega sodelujemo pri čiščenju in ohranjanju drugih jam na območju.«

Škocjanske jame so kot prvi spomenik v Sloveniji in na klasičnem Krasu vpisane na Unescov seznam svetovne dediščine od 28. novembra 1986. Hkrati letos praznujejo 30 let delovanja javnega zavoda. »V začetku 80. let prejšnjega stoletja so bile Škocjanske jame oziroma reka v njih močno onesnažene, saj ni bilo najboljšega pravnega varstva na državni ravni. Ob reki so bile številne tovarne, tudi tovarna organskih kislin, v Ilirski Bistrici je bila vojašnica in odpadne vode so se stekale v Reko. Nato je sledila neodvisnost, številne tovarne so se zaprle, kar pa je bilo za reko dobro in se je čistila. Leta 1996 je Slovenija sprejela zakon o regijskem parku Škocjanske jame in takrat postavila nas, Javni zavod Park Škocjanske jame, za upravljavca svetovne dediščine,« opisuje Rosana Cerkvenik.

»Takrat je steklo sistematično upravljanje in varovanje jame in širšega območja. Leta 1999 so bile jame vpisane še na seznam mednarodno pomembnih mokrišč po ramsarski konvenciji. Leta 2004 še na seznam biosfernih območij. To so območja geološke in biotske pestrosti, kjer je poudarek na izobraževalnih, raziskovalnih vsebinah ter na spodbujanju trajnostnega razvoja« pravi krasoslovka. »Reka je danes v dobrem ekološkem in kemijskem stanju, redno ga spremlja tudi agencija za okolje. Občasno, predvsem ob večjih poplavnih dogodkih, se še pojavljajo pene. Z Univerzo v Novi Gorici imamo sklenjen dogovor, da ob takšnih pojavih dodatno odvzamejo vzorce in jih analizirajo.«

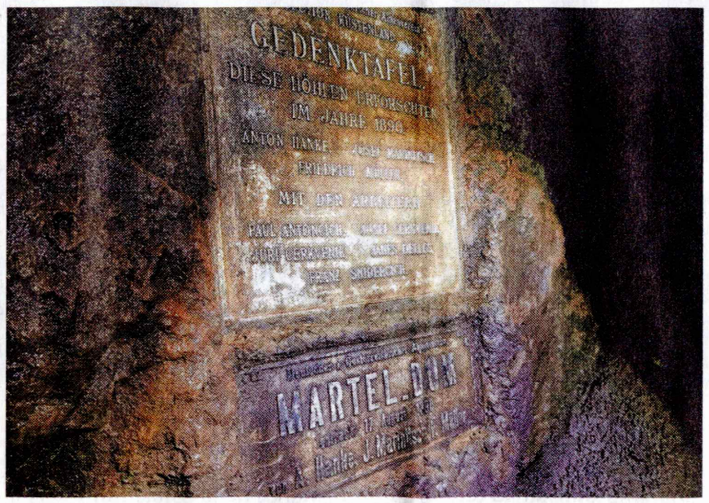

Tabla, ki označuje, da smo prispeli do Martelove dvorane.

Za najbolj drzne

Reka je med potjo proti Martelovi dvorani po ferati Hankejevega kanala večinoma dvajset do trideset metrov nižje. S ferate je nekaj časa še videti običajno turistično pot, ki se od vstopa skozi Globočak vije skozi suh kapniški rov, imenovan Tiha jama, vse do vstopa v Šumečo jamo, ki je začetek največjega doslej znanega podzemnega kanjona na svetu. Nato se adrenalinska pot spusti pod znameniti Cerkvenikov most, ki se pne čez najožji del kanjona, in naprej v dele, kjer si obiskovalci svetijo le z naglavnimi ali ročnimi svetilkami.

Ferato skozi kanal so pred leti delno obnovili in odprli za javnost. Ozka stezica, na katero se je mogoče podati samo z ustrezno varovalno opremo, je primerna za dobro psihofizično pripravljene obiskovalce. Prve ograje in mostičke v Hankejevem kanalu, ki so edinstven tehniški spomenik, so izdelali med letoma 1885 in 1890, do konca jame pa verjetno okrog leta 1900. Sem ter tja so postali del podzemlja, ko jih je objela siga (kemična usedlina, ki se izloči iz prenasičene vodne raztopine in je največkrat kalcitne sestave). To je zlasti izrazito v Deževni jami, kjer siga raste najhitreje v škocjanskem jamskem sistemu, to je za kar centimeter na trideset let – povprečje je centimeter na sto let.

Jamarji smo se na čistino akcijo podali v dobrih škornjih ali pohodnih čevljih, s čeladami, močnimi svetilkami, varovalnimi pasovi. Povsem drugače torej kot pred dvema stoletjema, ko so šli tja s klobuki ter v suknjičih in klesali pot visoko v steni, da so se prebijali do bolj ali manj obetavnih rovov. »Zdaj gremo mimo nekdanjega mostu, ki je bil lesen in je povezoval Šumečo s Tiho jamo. Leseni most je voda večkrat odnesla, zato so turistično traso leta 1933 dvignili,« pove Rosana Cerkvenik in pokaže še znameniti šesti slap, ki je v sredini 19. stoletja pomenil »največjo težavo pri raziskovanju«, saj ga niso in niso mogli premagati. Martelovo dvorano so odkrili leta 1890. »Jamo so raziskovali po reki. Šele leta 1904 so domačini preplezali steno iz Müllerjeve dvorane in našli zgornji del. Ker so odkrili čudovite kapnike, so ga poimenovali Rov presenečenj. Baronica Emma von Lutteroth je nato financirala opremljanje zgornjih delov, tako so dvorano nekaj časa imenovali Lutterothina jama, pozneje so jo Italijani preimenovali v La Grotta del Silenzio, danes je torej Tiha jama,« opisuje. »V jami je vseskozi vidno, kako se je menjavala oblast, ko so se nameščale in odstranjevale označevalne table v nemškem, italijanskem ali slovenskem jeziku.«

Po starih poteh

Ferata po Hankejevem kanalu se konča pri Swidovem razgledniku. »Tu moramo prvič prečkati reko, če želimo priti do konca jame. Pretok mora biti ustrezno nizek. Od tod naprej je jama namenjena le jamarjem. Sledimo starim potem, hodimo nad reko na enem ali drugem bregu. Prvotno so pionirji pot začrtali le po desnem bregu, a jo je reka ob poplavah večkrat odnesla,« razlaga Rosana Cerkvenik.

Reka je znana hudourniška reka. »Najvišje znane poplave so bile leta 1826, ko so domačini zunaj tudi postavili tablico, do kod je segla voda. Bila je kar 132 metrov nad sifonom. Izjemno visoke poplave so bile tudi leta 1935, pa 1965., ko je zalilo celotno Šumečo dvorano. Zadnje velike poplave so bile leta 2019, ko je voda segala deset metrov nad Cerkvenikov most. To pomeni, da je bila reka 60 metrov nad strugo v osrednjem delu Škocjanskih jam,« našteva jamarka. »Poplave so naravni pojav, pa vendar – zadnje poplave so bile februarja, kar kaže na okoljske spremembe. Reka ima tako imenovani dežni režim s sredozemskim vplivom. Na Snežniku je bilo nekoč več snežnih padavin kot danes, največ padavin je še vedno jeseni in tudi največje vodostaje smo merili jeseni, druge največje pa spomladi.«

Vsi jamski rovi skupaj so dolgi približno šest kilometrov, navpična razlika med najvišjim vhodom (Okroglica) in najnižjim človeku dostopnim mestom v jami – odtočnim sifonom – pa je 205 metrov.

RAZISKOVANJE ŠE VEDNO TRAJA

Prvi pisni viri o Škocjanskih jamah izvirajo že iz 2. stoletja pred našim štetjem. Je pa v posameznih delih človek bival že v neolitiku. Med najpomembnejša arheološka najdišča spadajo Mušja jama, grobišče pod Brežcem, Skeletna jama, gradišče Škocjan in Tominčeva jama. Janez Vajkard Valvasor je leta 1689 opisoval ponor Reke in njen podzemni tok. Pred približno dvesto leti se je začelo intenzivnejše raziskovanje, ki traja še danes. Ključni možje, ki so ga vodili, so bili Joseph Marinitsch, Anton Hanke in Friedrich Müller, ki so se opirali na pomoč pogumnih in drznih domačinov. Po Hankeju, ki je pokopan v Škocjanu, je poimenovan tudi kanal, najbolj divja in največja podzemna soteska v Evropi.

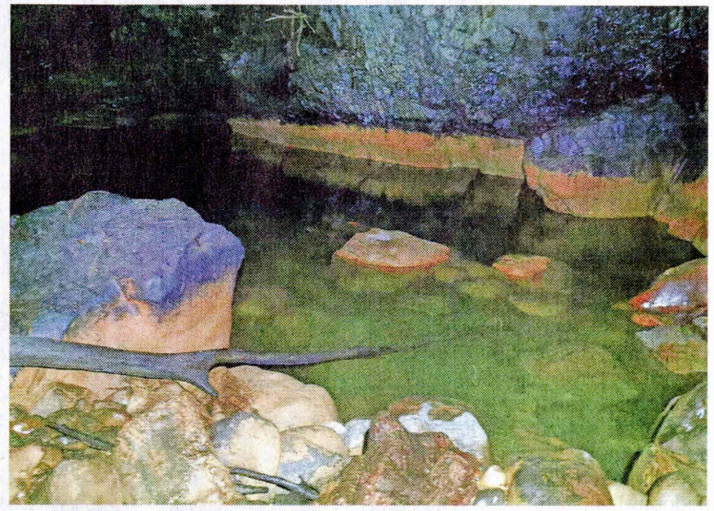

Jezero na koncu dvorane FOTOGRAFIJE SAŠA SENICA